

JAN GRAD

**PROFESOR KRYSZYNA ZAMIARA (1940–2012)
– METODOLOG, FILOZOF NAUKI, KULTUROZNAWCA**

13 stycznia 2012 roku zmarła prof. dr hab. Krystyna Zamiara. Była w gronie tych wybitnych nauczycieli akademickich, którzy od kilkudziesięciu lat tworzyli znaczący dorobek badawczy Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, kształtując jego profil i poziom naukowy, budując także jego renomę jako ośrodka uniwersyteckiego kształcenia. Dołączyła do tych naszych Profesorów, którzy odeszli na zawsze, a których osiągnięcia naukowo-dydaktyczne wyznaczyły drogi rozwoju uniwersyteckiej humanistyki i wpłynęły na stan nauk społecznych w Polsce. Na 30-lecie powstania Wydziału Nauk Społecznych jako redaktor naczelny czasopisma „Człowiek i Społeczeństwo” zadbała o to, by przywrócić ich pamięci społeczności akademickiej Wydziału, w jednym z tomów, który zatytułowała *Tradycja jako wyznacznik współczesności. Przypomnienie dawnych profesorów Wydziału Nauk Społecznych UAM*¹.

Niewątpliwie Profesor Krystyna Zamiara zaznaczyła również wyraźnie swoją obecność w życiu naukowym naszego kraju, uczestnicząc w wielu inicjatywach i przedsięwzięciach poznawczych różnych ośrodków i instytucji badawczych. Jej odejście to „dotkliwa strata dla wielu ludzi, dla niejednej instytucji i niejednej sprawy” – stwierdził Profesor Jerzy Pelc na wiadomość o jej śmierci.

Poświęciła się całkowicie nauce, rezygnując z życia osobistego, związała się zawodowo na stałe z Uniwersytetem w Poznaniu. Jak powiedziała w swoim wystąpieniu podczas jubileuszowej uroczystości 40-lecia pracy zawodowej: „Uniwersytet im. Adama Mickiewicza był dla mnie uczelnią jedyłą, z którą się zawsze identyfikowałam, która nie była dla mnie zwykłym, formalnie dającym się określić miejscem pracy, lecz najbliższym otoczeniem, „domem”. Ta moja postawa wobec Uniwersytetu była rozpoznawana przez otoczenie, i co więcej – aprobowana, co potwierdzają

¹ *Tradycja jako wyznacznik współczesności. Przypomnienie dawnych profesorów Wydziału Nauk Społecznych UAM*. Red. naukowa K. Zamiara, t. XXV, WNUAM, Poznań 2005.

m.in. przemówienia, których wysłuchaliśmy”². Wierna Uniwersytetowi Poznańskiemu nie przyjęła złożonej Jej w 2000 roku „wspaniałej oferty” (jak ją określiła) zmiany zatrudnienia na Uniwersytet Szczeciński.

Pozostała w Poznaniu, do którego przybyła na studia w 1959 roku z Bydgoszczy, miasta osiedlenia się jej rodziców przed II wojną światową i powojennego miejsca zamieszkania jej ojca i rodzeństwa. Jej miejscem urodzenia jest jednak Warszawa, dokąd Jej rodzinę rzuciły wojenne losy. Do stolicy bowiem przeniosła się rodzina pod koniec 1939 roku z obawy przed aresztowaniem ojca, który poszukiwany był przez władze niemieckie za działalność w okresie Powstania Wielkopolskiego. W stolicy ukrywali się przez okres okupacji do sierpnia 1944 roku. Krystyna Maria Zamiara (właściwie Maria Krystyna³) urodziła się 16 kwietnia 1940 roku.

Jej ojciec Bronisław, z urodzenia poznaniak, żołnierz pruski w I wojnie światowej, organizator konspiracji powstańczej w pułku artylerii stacjonującym w Poznaniu, po formalnym zakończeniu wojny w 1918 roku, później dowódca oddziału powstańczego, następnie podporucznik artylerii Wojska Polskiego uczestniczący w wojnie polsko-bolszewickiej, zdemobilizowany jako inwalida wojenny, zamieszkał w Bydgoszczy, która była garnizonowym miastem jego pułku. Tu pracując zarobkowo w różnych przedsiębiorstwach, zgromadził pewien kapitał, który pozwolił mu na założenie własnej firmy handlowej. Stał się właścicielem hurtowni paliw. Był poważanym kupcem w Bydgoszczy i znanym działaczem społecznym. Działał w konspiracji w okresie okupacji niemieckiej. W ich rodzinnym warszawskim mieszkaniu znajdował się punkt rozdzielnictwa prasy podziemnej. Zmarł w 1954 roku w konsekwencji choroby, będącej skutkiem jego wojennej kontuzji, tuż przed ukończeniem przez Krystynę szkoły podstawowej. W uznaniu zasług wojennych został odznaczony w II Rzeczypospolitej: Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari V kl., dwukrotnie Krzyżem Walecznych, Medalem Niepodległości, Medalem „Polska Swemu Obrońcy” i w 1958 roku pośmiertnie Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym.

Matka Krystyny, Maria z d. Nylk, pochodząca z Bielna na Kaszubach (obecnie Biały Bór), pracowała w Bydgoszczy jako urzędniczka, zatrudniając się po kilku latach w firmie Bronisława Zamiary jako księgową. Wkrótce wyszła za niego za mąż. Działała społecznie w ruchu harcerskim. Współor-

² Tekst przemówienia w posiadaniu autora niniejszego wspomnienia.

³ Administracyjna zmiana kolejności imion nastąpiła w związku z wnioskiem o nadanie tytułu profesora, kiedy stwierdzono, że doc. dr hab. K. Zamiara posługuje się swoim drugim imieniem Krystyna, stosowanym również w dokumentach uczelnianych niezgodnie z Jej aktem urodzenia. Zmiana ta dokonana została na podstawie decyzji o ustaleniu brzmienia imion Urzędu Rejonowego w Poznaniu z dnia 22 maja 1991 roku (znak pisma OG.II-5135/79/91; nr rej. 74/91).. Dokument w aktach o sygn. 829/1099 w Archiwum UAM.

ganizowała w Bydgoszczy struktury Związku Harcerstwa Polskiego. Była drużynową i równocześnie komendantką Hufca Harcerek, następnie komendantką Ośrodka Bydgoskiego ZHP. Za zasługi dla ruchu harcerskiego w Bydgoszczy otrzymała tytuł honorowy „Działaczka Harcerska”. W czasie okupacji pracowała w Warszawie jako kasjerka w sklepie i ekspedientka, działając podobnie jak mąż w konspiracji. Zginęła podczas Powstania Warszawskiego, najprawdopodobniej rozstrzelana wraz z najstarszym synem Bogdanem w masowej egzekucji mieszkańców warszawskiej Woli dokonanej przez niemiecki oddział pacyfikacyjny na początku sierpnia 1944 roku. Mąż z trójką dzieci ocalał, ponieważ przebywali wówczas w podwarszawskim Józefowie, dokąd udali się na wakacje w lipcu 1944 roku.

Wojenny czas urodzenia nazначył trudne osobiste losy Krystyny Zamiary. W drugim roku życia przeszła chorobę Heine-Medina, która spowodowała Jej niesprawność ruchową i zaważyła zdrowotnie na Jej dalszym życiowym funkcjonowaniu. Całe dalsze życie walczyła ze słabościami własnego organizmu, czyniąc wiele, by utrzymać się w dobrej sprawności fizycznej, by sprostać życiowym i zawodowym wyzwaniom.

Po wojnie rodzina Zamiarów wróciła do Bydgoszczy. Żyła tu w bardzo trudnych warunkach mieszkaniowych i materialnych. Ojciec inwalida wojenny z orzeczoną trwałą niezdolnością do pracy, złożony ciężką nieuleczalną chorobą, wymagającą od rodziny stałej opieki pielęgnacyjnej, nie mógł utrzymać domu. Niezbędnej pomocy udzielali krewni. Pracę zarobkową jeszcze przed uzyskaniem pełnoletności podjął syn Roman. Krystyna wychowywana była wraz ze starszą o dwa lata siostrą Barbarą przez ciotkę. Siostra po uzyskaniu pełnoletności utrzymywała siebie i Krystynę z niewielkiej pensji pracownicy księgowości.

W Bydgoszczy uczęszczała Krystyna do Szkoły Podstawowej Nr 25, a po jej ukończeniu do Liceum Technik Plastycznych, w którym pobierała naukę w latach 1954-1959. Jej wykształcenie i zainteresowania artystyczne nie były jednak wystarczającym motywem podjęcia studiów w zakresie sztuki, chociaż zastanawiając się nad kierunkiem dalszego kształcenia brała pod uwagę malarstwo, tkactwo artystyczne i architekturę wnętrz. Zdecydowała się jednak na studiowanie psychologii, wybierając ją z kilku dziedzin uniwersyteckiego nauczania: filologii polskiej, matematyki i filozofii.

Uzyskane wykształcenie w zakresie sztuk plastycznych znajdowało wszelako wielokrotnie swoje odzwierciedlenie w Jej tekstach i dyskusjach dotyczących psychologicznych i teoretycznych zagadnień kultury artystycznej i twórczości znakomitego poznańskiego artysty Jana Berdyszaka, zaprzyjaźnionego z badaczami z kręgu poznańskiej szkoły metodologicznej, ale też ujawniało się praktycznie w Jej hobbystycznych dziewiarskich i hafciarskich pracach.

Studiowała w latach 1959–1964, specjalizując się w psychologii klinicznej. Była wyróżniającą się studentką, zwracającą na siebie uwagę inteligencją i pilnością skutkującą znakomitym przygotowaniem merytorycznym do zajęć dydaktycznych i egzaminów. Działała aktywnie w Zrzeszeniu Studentów Polskich, Kole Naukowym Psychologów, przewodnicząc jego Sekcji Klinicznej, organizując liczne odczyty i konferencje oraz badania naukowo-eksploracyjne z zakresu psychopatologii w poznańskich klinikach i przychodniach. Uczestniczyła również w pracach Ogólnopolskiego Związku Antyalkoholowego, za co otrzymała szereg nagród.

6 czerwca 1964 roku zdała egzamin dyplomowy z wynikiem bardzo dobrym, uzyskując tytuł magistra na podstawie pracy magisterskiej pt. *Wpływ ograniczenia czasu na sprawność działania motorycznego osób nerwicowych w porównaniu z osobami normalnymi*, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. Andrzeja Lewickiego. Pod tym tytułem kryją się rozważania dotyczące oddziaływania stresu na sprawność motoryczną osób nerwicowych. Recenzentem pracy był doc. dr Bolesław Hornowski. Problematykę psychologii stresu rozwijać miała jako pracownik naukowo-dydaktyczny, otrzymała bowiem od promotora propozycję zatrudnienia w Katedrze Psychologii Klinicznej. Katedra nie otrzymała jednak etatu.

Przyjęła wówczas propozycję stażu naukowego w Katedrze Logiki, kierowanej przez prof. dr. Jerzego Giedymina, w przekonaniu, że jest to w tym momencie jedyna możliwość podjęcia pracy naukowo-badawczej. Sądziła ponadto, że zatrudnienie w Katedrze Logiki będzie okresowe, przejściowe, wykorzystane jedynie do zdobycia kompetencji metodologicznych uwieńczonych doktoratem z zakresu metodologii humanistyki, zgodnie z zamysłem Profesora A. Lewickiego, po czym przeniesiona zostanie do Katedry Psychologii Klinicznej. W badaniach psychologicznych i nauczaniu psychologii miała być bowiem spożytkowana jej metodologiczna wiedza. Realizacji tego celu służyć miało jej równoległe uczestnictwo w seminariach naukowych: Katedry Logiki prowadzonych przez J. Giedymina, a po 1967 roku przez Jerzego Kmitę i Katedry Psychologii Klinicznej organizowanych przez A. Lewickiego. Jak wspominała w swojej jubileuszowej mowie z okazji 40-lecia pracy zawodowej: „Los zdarzył, że po studiach Profesor (Lewicki – dop. J. G.) nie uzyskał dla mnie etatu stażowego w swojej Katedrze – założonej przez Niego, pierwszej w Polsce, Katedrze Psychologii Klinicznej, gdzie miałam nadzieję kontynuować swoje badania nad stresem, i zaprotestowałam swemu przyjacielowi – profesorowi Jerzemu Giedyminowi, Kierownikowi Katedry Logiki na Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Ten przyjął mnie na staż – nie zrażony moim oświadczeniem, że logikę znam w istocie bardzo słabo, i mogę jedynie obiecać, że spróbuję możliwie szybko się jej nauczyć. Przyjął – jak uzgodnili to Panowie – do czasu obrony dokto-

ratu z tej nowej dla mnie i w zasadzie tajemniczej dziedziny wiedzy. Profesor Lewicki nie miał bowiem zamiaru ze mnie rezygnować, miałam wrócić do Jego Katedry wzbogacona o wiedzę przydatną w prowadzonych przez Niego wraz z zespołem współpracowników badaniach. Jak wiadomo, w Katedrze (Zakładzie) Logiki pozostałam na dłużej, z psychologami współpracując „z oddali”, z pozycji metodologa i filozofa nauki⁴.

Dość szybko uświadomiła sobie jednak, że efektywne pogłębianie wiedzy z zakresu psychologii staje się dla niej nie do pogodzenia z równoczesnym intensywnym samokształceniem się w całości nowej dla niej dziedzinie, która zaczęła ją fascynować. Zrezygnowała więc z udziału w seminariach profesora A. Lewickiego, oddając się w pełni studiom z zakresu filozofii nauki.

Po roku stażu została z dniem 1 września 1965 asystentem, a od 1 września 1966 roku – starszym asystentem. 14 czerwca 1971 roku obroniła rozprawę doktorską zatytułowaną *Koncepcje redukcji systemów teoretycznych jako konsekwencja poglądów na status poznawczy teorii. Na przykładzie badań psychologicznych*, uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii.

Recenzentami jej rozprawy doktorskiej byli docenci: Kazimierz Obuchowski, Tadeusz Pawłowski i Jan Such. Wszyscy bardzo wysoko ocenili poziom merytoryczny i walory poznawcze rozprawy, uznając zawarte w niej rozważania za znaczący wkład do metodologii nauk humanistycznych. Praca opublikowana została przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe w 1974 roku pod tytułem *Metodologiczne znaczenie sporu o status poznawczy teorii*. Otrzymała za nią nagrodę III stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki w 1975 roku. Rozprawa spotkała się z wielkim zainteresowaniem środowiska filozoficznego, czego świadectwem było szereg recenzji w polskich i zagranicznych czasopismach naukowych i seminaryjne debaty w krajowych ośrodkach filozoficznych nad zawartymi w niej analizami.

Po obronie doktoratu została awansowana na stanowisko adiunkta z dniem 1 września 1971 roku w utworzonym dwa lata wcześniej Instytucie Filozofii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym (powstałym z połączenia Katedry Logiki i Katedry Historii Filozofii).

15 maja 1978 roku odbyło się kolokwium habilitacyjne dr Krystyny Zamiary. Uchwałą Rady Wydziału Nauk Społecznych. Stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała „na podstawie oceny ogólnego dorobku naukowego i przedłożonej rozprawy habilitacyjnej pod tytułem *Epistemologia genetyczna J. Piageta a społeczny rozwój*

⁴ Tekst przemówienia w posiadaniu autora niniejszego wspomnienia.

nauki⁵. Opiniodawcami w przewodzie habilitacyjnym byli profesorowie: Michał Hempoliński, Jerzy Kmita, Maria Przetacznikowa i Jerzy Topolski.

Z dniem 1 stycznia 1979 roku przeszła do pracy w Instytucie Kulturoznawstwa UAM. 1 października tego roku otrzymuje stanowisko docenta. Od 1 kwietnia 1979 roku do 31 sierpnia 1990 roku pełniła funkcję wicedyrektora Instytutu Kulturoznawstwa ds. Stacjonarnego Studium Magisterskiego, a w kadencji 1990–1993 zastępcy dyrektora ds. spraw naukowych. W roku ak. 1987/1988 z powodu urlopu naukowego prof. dr hab. Jerzego Kmity pełniła obowiązki dyrektora Instytutu. Od 1 września 1980 do 31 sierpnia 2003 roku kierowała Zakładem Teorii Uczestnictwa w Kulturze (przemianowanym w 1987 roku na Zakład Badań nad Uczestnictwem w Kulturze). W latach 1987–1992 sprawowała opiekę kuratorską nad Zakładem Metod Upowszechniania Uczestnictwa w Kulturze, natomiast w roku ak. 2002/2003 była kuratorem Zakładu Historii i Metodologii Nauk o Kulturze, po przejściu na emeryturę jego dotychczasowego kierownika prof. dr hab. Jerzego Kmity. Z dniem 1 września 2003 roku obejmuje kierownictwo Zakładu Historii i Metodologii Nauk o Kulturze, które sprawuje do 31 sierpnia 2010 roku.

Osiągnięcia naukowe doc. dr hab. Krystyny Zamiary po uzyskaniu habilitacji stanowiły podstawę do wystąpienia Rady Wydziału Nauk Społecznych z wnioskiem o nadanie Jej tytułu profesora. Recenzentami jej dorobku naukowego byli profesorowie: Zdzisław Chlewiński, Jerzy Kmita i Ryszard Wójcicki. 10 czerwca 1992 roku na mocy postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Wałęsy uzyskała tytuł profesora i w konsekwencji z dniem 1 lipca 1992 roku została zatrudniona na etacie profesora nadzwyczajnego, a 9 lutego 1995 roku została powołana przez Ministra Edukacji Narodowej Aleksandra Łuczaka na stanowisko profesora zwyczajnego. 31 grudnia 2010 roku przeszła na emeryturę, kontynuując zatrudnienie w UAM na 1/3 etatu.

13 grudnia 2005 roku Profesor Krystyna Zamiara obchodziła Jubileusz 40-lecia pracy zawodowej w Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu, a 31 marca 2011 roku – 45-lecie lecie działalności naukowej. W ciągu swojego zawodowego życia opublikowała łącznie 148 prac naukowych różnego rodzaju, w tym 4 monografie oraz 15 esejów popularnonaukowych. Udoostępniła polskiemu środowisku naukowemu pod koniec lat 70. myśl metodologiczną wybitnego amerykańskiego filozofa nauki Paula P. Feyerabenda, znanego z koncepcji „anarchizmu metodologicznego”, dokonując przekładu na język polski i opatrując merytorycznym komentarzem zbiór jego znaczących prac⁶.

⁵ *Epistemologia genetyczna J. Piageta a społeczny rozwój nauki*, PWN, Warszawa-Poznań 1979.

⁶ *Jak być dobrym empirystą*, PWN, Warszawa 1979.

Brała udział w wielu znaczących konferencjach naukowych, prezentując własne dokonania badawcze mieszczące się w problematyce konferencji, które wywoływały każdorazowo ożywioną dyskusję ich uczestników. Mocno angażowała się w działalność dydaktyczną. Jako pracownik Katedry Logiki i Instytutu Filozofii prowadziła ćwiczenia, a jako adiunkt również wykłady z logiki i metodologii nauk na humanistycznych kierunkach studiów, później zatrudniona w Instytucie Kulturoznawstwa – wykłady i konwersatoria z kilku przedmiotów według własnych autorskich programów nauczania: *Elementy wychowania estetycznego i upowszechniania sztuki, Psychologia, Psychologiczne problemy uczestnictwa jednostek w kulturze, Elementy teorii uczestnictwa w kulturze, Teoria uczestnictwa w kulturze, Społeczna historia nauki, Filozofia humanistyki i Antropologia kultury* (ten ostatni na studiach psychologicznych w UAM) oraz seminaria magisterskie. Była promotorem 65 prac magisterskich: 1 z filozofii, pozostałe z kulturoznawstwa.

Brała udział jako ekspert w pracach Ministerialnej Komisji Programowej Studiów Kulturoznawczych (1979–1980). W latach 1978–1979 była opiekunem Filozoficznego Koła Naukowego, dokonując reorganizacji jego form działania. Miała istotny wkład w kształcenie kadr naukowych. Prowadziła regularne seminaria zakładowe od 2002 roku, w których udział brali pracownicy naukowcy z innych ośrodków akademickich w Polsce, sprawowała opiekę merytoryczną nad stażami naukowymi w Instytucie Kulturoznawstwa czterech nauczycieli akademickich zatrudnionych w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Zielonej Górze (1 osoba), Uniwersytecie Śląskim (1 osoba) i Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie (2 osoby). Wypromowała 9 doktorów, którzy uzyskali stopnie naukowe w zakresie: filozofii, socjologii, psychologii, nauk o poznaniu i komunikacji oraz kulturoznawstwa. Była recenzentem w 12 przewodach doktorskich i 9 habilitacyjnych z kilku dyscyplin nauk humanistycznych: z filozofii, psychologii, nauk o poznaniu i komunikacji. Była także autorką 5 recenzji dla Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Kadr Naukowych w procedurze zatwierdzenia stopnia doktora habilitowanego i 3 opinii w postępowaniu o nadanie tytułu profesora.

Pracowała na rzecz społeczności uniwersyteckiej, uczestnicząc w różnych formach działalności organizacyjnej uczelni. W okresie 1973–1975 była wiceprzewodniczącą, a następnie przewodniczącą Komisji Studenckich Spraw Bytowych Wydziału Filozoficzno-Historycznego. W latach 1991–1993 uczestniczyła w pracach Senackiej Komisji d.s. Organizacji i Rozwoju Uczelni, a w kadencji 1993–1996 była członkiem Senatu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

Przez wiele lat była członkiem Komisji Metodologii Nauk Oddziału PAN w Poznaniu (1978–1989), współpracowała naukowo z Zakładem Psychologii Osobowości PAN w Warszawie, wchodząc w skład jego Rady Na-

ukowej (1984-1988), także z Instytutem Filozofii i Socjologii PAN, uczestnicząc aktywnie w seminariach naukowych Zakładu Logiki Języka i Działania, Zakładu Teorii Poznania i Filozofii Nauki oraz Instytutu Historii Nauki PAN, biorąc udział w projektach badawczych z zakresu filozofii i metodologii nauk, kierowanych przez prof. dr hab. Elżbietę Kałuszyńską oraz z filozofii i historii nauki kierowanych przez prof. dr hab. Alinę Motycką i prof. dr hab. Stefana Zameckiego.

Była członkiem kilku towarzystw naukowych: The Association for Foundations of Science, Language and Cognition, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, uczestnicząc przez szereg lat w pracach Zarządu Poznańskiego Oddziału PTF i Zarządu Poznańskiego Oddziału PTP. Współtworzyła Polskie Towarzystwo Logiki i Filozofii Nauki (miała status członka założyciela). Od 1992 roku była jego wiceprezesem.

Należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego w latach (1965-1980) i Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” od 1981 roku.

Przez wiele lat współredagowała czasopismo „Studia Metodologiczne”. Wchodziła w skład zespołu redakcyjnego czasopisma filozoficznego „Nowa Krytyka, Kultura Współczesna” i Rady Programowej serii wydawniczej „Studia Kulturoznawcze” Instytutu Kulturoznawstwa UAM. Od IX tomu wydanego w 1992 roku była członkiem zespołu redakcyjnego czasopisma naukowego Wydziału Nauk Społecznych UAM „Człowiek i Społeczeństwo”, a od tomu XIII datowanego na rok 1994, po śmierci jego dotychczasowego redaktora naczelnego Profesor Marii Tyszkowej, przejęła obowiązki kierownika zespołu redakcyjnego. Funkcję tę pełniła przez 16 lat do czasu przejścia na emeryturę w 2010 roku, wydając jako ostatni pod swoją egidą XXXI tom tego pisma. Dbała o wysoki poziom ukazujących się na jego łamach artykułów, starając się o teksty nie tylko autorów z poznańskiego środowiska naukowego, ale i z innych ośrodków naukowych w Polsce. Pojawiały się tu także artykuły autorów zagranicznych.

Za pracę zawodową – działalność naukową i dydaktyczną została dwukrotnie odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi (1985 i 1993), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1991), Medalem Za Długoletnią Służbę (2011) i uhonorowana Odznaką Honorową „Za Zasługi dla Województwa Wielkopolskiego” (2006). Otrzymała dwukrotnie nagrodę naukową III stopnia Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1975, 1980) i dwudziestokrotnie nagrody rektorskie (w latach 1974-1996 niemal corocznie).

Krystyna Zamiara, związana od początków formowania się poznańskiej szkoły metodologicznej, w swojej działalności badawczej podejmowała istotne i ważne dla rozwoju nauki problemy z zakresu: filozofii nauki, me-

toologii humanistyki, metodologii i historii psychologii oraz filozofii i teorii kultury. Koncentrowały się one wokół następujących podstawowych zagadnień: 1) rozwój nauki (ujęcie epistemologiczne i teoriokulturowe, egzemplifikowane materiałem empirycznym z dziejów psychologii); 2) związki między psychologią a humanistyką; 3) psychologizm jako program metodologiczny realizowany przez psychologię i różne dyscypliny humanistyczne; 4) metodologiczne modele badań nad uczestnictwem w kulturze. W każdym z tych obszarów problemowych, których nie należy jednak traktować całkowicie rozłącznie, doszła do oryginalnych i znaczących wyników poznawczych. Jak stwierdził Profesor Jerzy Kmita w uzasadnieniu wniosku doc. dr hab. Krystyny Zamiary o powołanie Jej na stanowisko profesora UAM: „Obiektywnym miernikiem wartości naukowej jej dotychczasowych wyników – nie tylko jako metodologa badań nad relacją: psychologia a humanistyka, lecz także jako filozofa nauki – jest ogólnopolskie uznanie ich w licznych, pozytywnych recenzjach z jej prac książkowych, a także w fakcie nieustannego zapraszania jej na różnorakie konferencje naukowe, poświęcone to problematyce z zakresu filozofii nauki bądź też z zakresu metodologii badań psychologicznych lub kulturoznawczych”⁷.

Cechą charakterystyczną Jej metody badawczej było w tym kręgu zagadnień każdorazowe odnoszenie określonego problemu ogólnometodologicznego dotyczącego rozwoju nauki lub związków między nauką a filozofią do psychologii, dla pokazania w jaki sposób i w jakim zakresie znajduje on swoje odzwierciedlenie w praktyce badań psychologicznych i jakie ma znaczenie dla rozwoju tej dyscypliny nauki. Jak podkreślił swego czasu prof. dr hab. Jerzy Brzeziński: „W mojej opinii p. doc. K. Zamiara jest jak na razie **jedynym** w Polsce – tej rangi naukowej – filozofem i psychologiem (a może należało przyjąć odwrotną kolejność?) podejmującym problematykę związków metodologicznych (filozoficznych) określonej wizji nauki i kultury z psychologiczną praktyką naukową”⁸ [podkr. J. B.].

Problematyka relacji psychologii do innych dyscyplin humanistycznych stała się od doktoratu trwałym przedmiotem badań Krystyny Zamiary, znajdujących swój wyraz zarówno w podejmowanych zagadnieniach metodologicznych, jak i teoretyczno- przedmiotowych. Widać to w wielu Jej publikacjach⁹.

⁷ J. Kmita, *Opinia w sprawie wniosku doc. dr hab. Krystyny Zamiary o powołanie jej na stanowisko profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*. Syg. akt 829/1100 w Archiwum UAM.

⁸ J. Brzeziński, *Opinia o dorobku naukowym p. doc. dr hab. Krystyny Zamiary – w związku z wnioskiem o nadanie tytułu naukowego profesora nauk humanistycznych (dla Rady Naukowej Instytutu Kulturoznawstwa UAM)*. Syg. akt 829/1100 w Archiwum UAM.

⁹ *Psychologiczne koncepcje regulacyjne a humanistyka*, w: J. Kmita (red.), *Metodologiczne implikacje epistemologii marksistowskiej*, PWN, Warszawa 1974, s. 332-336; *O modelowaniu matema-*

W ramach pierwszego, jak i drugiego z wymienionych wyżej obszarów problemowych sytuują się Jej analizy dotyczące epistemologii genetycznej Jeana Piageta i jej stosunku do głównych systemów teoriopoznawczych funkcjonujących w nauce, jak choćby pozytywizm i hipotetyzm, zaprezentowane przede wszystkim w rozprawie habilitacyjnej, mają nie tylko znaczenie dla filozofii poznania i metodologii nauk, ale też dla psychologii i interdyscyplinarnych badań psychologiczno-kulturoznawczych. Studia te znamionują ten okres badań K. Zamiary, w którym poza typowymi narzędziami „logiki nauki” wykorzystywane są ustalenia i kategorie analityczne epistemologii historycznej J. Kmity, podobnie jak w Jej późniejszych pracach – społeczno-regulacyjnej teorii kultury.

Niemal we wszystkich pracach K. Zamiary przewija się zagadnienie psychologizmu w naukach humanistycznych, który poddawała nieustannej krytyce jako nietrafne poznawczo stanowisko metodologiczne, perspektywę poznawczą i podstawową przesłankę wyjaśniania zjawisk humanistycznych (kulturowych). Na ten istotny przedmiot Jej analiz zwrócił między innymi uwagę prof. dr hab. Zdzisław Chlewiński, pisząc, iż „Autorka jest tropicielką obecności psychologizmu, a także wiedzy psychologicznej (niekiedy milcząco zakładanej) w różnych koncepcjach epistemologicznych”¹⁰.

Studia nad psychologizmem jako programem metodologicznym i relacjami psychologii do humanistyki doprowadziły Krystynę Zamiarę do wykrystalizowania się epistemologicznych podstaw Jej autorskiej koncepcji psychologii partycypacji kulturowej. Psychologiczną problematykę uczestnictwa jednostek w kulturze podejmuje w związku z przejściem do pracy w Instytucie Kulturoznawstwa i jego ukierunkowaniem badawczym na

tycznym w psychologii, „Studia Metodologiczne” 1976, nr 13, s.107-133; *Paralelizm psychofizyczny jako program metodologiczny dla współczesnej psychologii*, w: Z. Cackowski (red.), *Poznanie, umysł, kultura*, Wyd. Lubelskie, Lublin 1982, s. 222-247; *Psychologia a teoretyczne badania pedagogiczne*, w: J. Kmity (red.), *Studia z teorii kultury i metodologii badań nad kulturą*, PWN, Warszawa-Poznań 1982, s.37-55; *Obecność myślenia psychologicznego w epistemologii*, w: J. Such (red.), *Rozprawy i szkice z filozofii i metodologii nauk*, PWN, Warszawa-Poznań 1992, s. 38-53; *Psychologia a kulturoznawczo zorientowana epistemologia*, w: K. Zamiara (red.), *Epistemologiczne podstawy badań nad kulturą*, PWN, Warszawa-Poznań 1992, s. 26-48; *Psychologia a epistemologia*, w: E. Kałuszyńska (red.), *Podmiot poznania z perspektywy nauki i filozofii*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 1998, s. 109-116; *Problem metodologicznej specyfiki psychologii kognitywistycznej*, w: K. Zamiara (red.), *O kulturze i jej badaniu. Studia z filozofii kultury*, PWN, Warszawa 1985, s. 190-211; *Psychologizm w badaniach humanistycznych*, w: Z. Rosińska (red.), *Blausteina koncepcja odbioru mediów. Filozofia polska XX wieku*, Wyd. Prószyński i S-ka Warszawa 2001, s. 195-203; *W obronie paralelizmu psychofizycznego*, „Poznańskie Studia z Filozofii Nauki” 1984, nr 8, s. 129-148.

¹⁰ Z. Chlewiński, *Opinia o całokształcie dorobku naukowego prof. n. UAM w Poznaniu Krystyny Zamiary, odnosząca się do jej wniosku o nadanie jej tytułu profesora*. Syg. akt 829/1100 w Archiwum UAM.

zjawiska kultury. Analizując teoretyczno-metodologiczne modele badań nad uczestnictwem w kulturze, w szczególności na gruncie psychologii, zmierzała do ustalenia na ile dotychczasowy dorobek różnych orientacji badawczych psychologii może być efektywnie poznawczo wykorzystany do kulturoznawczych studiów partycypacji kulturowej¹¹. W rezultacie dokonanego rozpoznania doszła do przekonania, że dla adekwatnej charakterystyki procesu partycypacji kulturowej z antypsychologistycznej perspektywy konieczne jest zaprojektowanie kulturoznawczej psychologii uczestnictwa w kulturze opierającej się na ideacyjnej koncepcji kultury, którą jest

¹¹ Zob. *Znaczenie badań psychologicznych dla poznawania kultury*, w: S. Pietraszko (red.), *Przedmiot i funkcje teorii kultury*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 350, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1982, s. 89-107; *Czy istnieje szansa korzystania z teorii psychologicznej w badaniach nad kulturą?*, w: T. Kostyrko (red.), *Teoria kultury a badania nad zjawiskami artystycznymi*, Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury, Warszawa 1983, s. 171-190; *Założenia światopoglądowe psychologicznych koncepcji człowieka*, „Studia Filozoficzne” 1989, nr 1, s. 145-157; *Psychological versus Cultural Approaches to Participation in Culture*. in: *Visions of Culture and the Models of Cultural Sciences*, J.Kmita, K.Zamiara (eds.), *Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities*, vol 15, Rodopi, Amsterdam-Atlanta, GA 1989, s. 229-243; *Twórczość jako problem psychologii uczestnictwa w kulturze*, w: J. Waszkiewicz (red.), *Potrzeby – Twórczość – Przyszłość*, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1991, s. 164; *Kilka uwag o Piagetowskiej koncepcji świadomości i jej znaczeniu dla badań nad kulturą*, „Nowa Krytyka” 1991, nr 1, s. 33-44; *Epistemologiczne założenia psychologicznej wizji człowieka*, w: E. Aranowska (red.), *Wybrane problemy metodologii badań*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992, s. 13-32; *Kulturoznawcze a psychologiczne badanie uczestnictwa w kulturze*, w: J. Kmita, K. Łastowski (red.), *Biologiczne i społeczne uwarunkowania kultury*, PWN, Warszawa-Poznań 1992, s. 39-53; *Konstrukcja podmiotu w społeczno-regulacyjnej teorii kultury Jerzego Kmity*, w: K. Zamiara (red.), *Humanistyka jako autorefleksja kultury*, CIA-Books Svaro, Poznań 1993/95, s.63-71; *Psychologizm w badaniach nad sztuką*, R. Kubicki, P. Zeidler (red.), w: *Od logiki do estetyki*. Wydawnictwo Fundacji »Humaniora«, Poznań 1997, s. 127-142; *Epistemologiczny kontekst psychologii partycypacji kulturowej*, w: K. Zamiara, M. Golka (red.), *Sztuka i estetyzacja. Studia teoretyczne*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1999, s. 137-150; *Nieświadomość jako kategoria psychologiczna i kulturowa*, w: A. Motycka, W. Wrzosek (red.), *Nieświadomość jako kategoria filozoficzna*. Wyd. IFiS PAN Warszawa 2000, s. 225-232; *Skrytość kultury a świadomość indywidualna*, w: K. Zamiara (red.), *Skrytość kultury*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2001, s. 13-24; *Partycypacja kulturowa – punkt widzenia behawioryzmu oraz społeczno-regulacyjnej koncepcji kultury*, w: B. Kotowa, J. Sójka, K. Zamiara (red.), *Kultura jako przedmiot badań. Studia filozoficzno-kulturoznawcze. Prace ofiarowane Profesorowi Jerzemu Kmicie w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2001, s. 11-18; *Dwa typy myślenia w humanistyce o układzie jednostka – kultura*, w: K. Łastowski, P. Zeidler (red.) *Filozofia wobec nauki, człowieka i społeczeństwa*, Wyd. Naukowe Instytutu Filozofii, Poznań 2006, s. 111-130; *Umysł indywidualny czy społeczny? Wprowadzenie*, w: K. Zamiara (red.), *Czyj umysł? Krytyczne podejście do problemu podmiotowości*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 2007, s. 7-12; *Czyja kompetencja? Idea „wiedzy w działaniu” w kontekście różnych perspektyw poznawczych humanistyki*, w: A. Motycka (red.), *Wiedza a kultura*, Wyd. Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 2007, s. 107-124 oraz *Perspektywy poznawcze humanistyki a sposób ujmowania relacji jednostka – kultura*, w: T. Buksiński, E. Pakszyś (red.), *W kręgu filozofii nauki, kultury i społeczeństwa*, Wyd. Naukowe Instytutu Filozofii, Poznań 2009, s. 111-125.

między innymi społeczno-regulacyjna koncepcja kultury Jerzego Kmity¹². Zarysowuje zatem kulturoznawczą perspektywę poznawczą badań nad uczestnictwem jednostek w kulturze wyznaczoną przez antypsychologizm i antyindywidualizm metodologiczny (w jego umiarkowanej i radykalnej wersji). Zdaje ona sprawę z podmiotowego aspektu uczestnictwa w kulturze, dopełniając jej przedmiotową daną przez społeczno-regulacyjną teorię kultury. Zadaniem psychologii partycypacji kulturowej jest ustalenie jak przebiega proces uczestnictwa w kulturze w rzeczywistości empirycznej, w zwykłych (normalnych) warunkach i w okolicznościach szczególnych (np. w tzw. sytuacji ekstremalnej), jakie są jego psychologiczne mechanizmy przy przyjęciu – zgodnie z założeniami społeczno-regulacyjnej teorii kultury – iż uczestnictwo w kulturze polega na respektowaniu lub akceptowaniu przekonań normatywno-dyrektywalnych.

Na epistemologicznych założeniach i psychologii uczestnictwa w kulturze Krystyny Zamiary opiera się również Jej teoretyczna historia nauki konstruowana na gruncie społeczno-regulacyjnej koncepcji kultury, konkretyzowana przez odniesienie do psychologicznej praktyki naukowej ujętej w diachronii, w perspektywie jej rozwoju. Praktyka badawcza regulowana jest przez społeczną świadomość metodologiczną i uwarunkowana funkcjonalnie w ramach całokształtu praktyki społecznej, odpowiadając na jej określone zapotrzebowania obiektywne, determinujące przemiany i rozwój praktyki naukowej. Przemiany te znajdują swoje odzwierciedlenie w paradygmatach badawczych. Ujęte myślowo w kontekście społeczno-regulacyjnej koncepcji kultury ukazują swoje uwarunkowania: społeczno-kulturowe oraz psychospołeczne i psychokulturowe.

Prowadzone w perspektywie teoretycznej historii nauki studia nad rozwojem psychologicznej praktyki naukowej obejmują analizy przemian społecznej świadomości metodologicznej i regulowanej przez nią społecznej praktyki naukowej, uzupełniane badaniami: nad rolą uczonych projektujących nowe programy metodologiczne oraz nad upowszechnionymi świato-

¹² *Kulturoznawcze a psychologiczne badanie uczestnictwa w kulturze*, w: J. Kmita, K. Łastowski (red.), *Biologiczne i społeczne uwarunkowania kultury*, PWN, Warszawa-Poznań 1992, s. 39-53; *Konstrukcja podmiotu w społeczno-regulacyjnej teorii kultury Jerzego Kmity*, w: K. Zamiara (red.), *Humanistyka jako autorefleksja kultury*, CIA-Books Svaro, Poznań 1993/95, s. 63-71; *Psychology of Cultural Participation: Some Theoretical Considerations*, „Polish Psychological Bulletin” 1994, vol. 25(4), s. 247-255; *Epistemologiczny kontekst psychologii partycypacji kulturowej*, w: K. Zamiara, M. Golka (red.), *Sztuka i estetyzacja. Studia teoretyczne*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1999, s. 137-150; *Partycypacja kulturowa – punkt widzenia behawioryzmu oraz społeczno-regulacyjnej koncepcji kultury*, w: B. Kotowa, J. Sójka, K. Zamiara (red.), *Kultura jako przedmiot badań. Studia filozoficzno-kulturoznawcze. Prace ofiarowane Profesorowi Jerzemu Kmicie w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2001, s. 11-18.

poglądami i doktrynami teoriopoznawczymi w powiązaniu z rozwojem orientacji badawczych w psychologii.

Nie dane jednak było Profesor Krystynie Zamiarze pokazanie w tej perspektywie teoretycznej historii psychologii. Przygotowała jedynie materiały naukowo-dydaktyczne *Dynamika pojęć i programów psychologicznych* oraz zredagowała *Materiały z historii psychologii*¹³, przeznaczając na jej podręcznikowe opracowanie czas przebywania na emeryturze. Niestety, okazał się on zbyt krótki.

¹³ *Dynamika pojęć i programów psychologicznych. Szkice metodologiczne*, Biblioteka „Nowej Krytyki” Nr 1, Poznań-Szczecin 1995; *Materiały z historii psychologii*, Wydawnictwo Impresje, Wągrowiec 1995.